

pútnický list

ISSN 2644 - 4526

09 / 2020

aktuality a zaujímavosti pútnického turizmu na Slovensku

Bazilika Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Ľutine



Je najväčšia pútnická svätyňa gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Leží v okrese Bardejov na úpätí Čergovského pohoria. Jej príbeh sme už v Pútnickom liste predstavili (č.12/2019) v súvislosti so zjavením sv. Mikuláša, ktoré sa stalo 19. augusta 1851 (podľa Juliánskeho kalendára). Vtedy sa svätec po prvý krát zjavil na Ľutinskej hore vdove Zuzane Feketeovej. Bol sviatok Premenenia Pána a chudobná vdova zbierala so svojimi deťmi huby. Svätec jej vyčítal, že znesväčuje neďeľu. V zjavení ju požiadal, aby ľudia na tomto mieste postavili kríž a utiekali

sa k Panne Márii. Po viacerých zjaveniach, ktoré nasledovali na potvrdenie ich dôveryhodnosti, skutočne veriaci postavili na hore kríž a neskôr aj kaplnku. V r. 1855, po prešetrení zázračných udalostí, keď pápež Pius IX. svojim dekrétom ustanovil odpustky, ktoré možno získať na Ľutinskej hore, sa tu uskutočnila prvá oficiálna púť. Pútnici prinášali so sebou aj kamene na stavbu kaplnky (dnes: kaplnka Zosnutia Presvätej Bohorodičky). Keďže na horu prichádzalo



kaplnka Zosnutia Presvätej Bohorodičky,
miesto prvého zjavenia

veľké množstvo pútnikov – bývalo ich aj 50 tis, začali stavať (v r. 1878) ďalšie tri kaplnky: kaplnku sv. Anny, kaplnku sv. Kríža a kaplnku sv. Mikuláša pri prameni na mieste prvého zjavenia. Posledná z nich bola dokončená v r.1930. Množstvo pútnikov si žiadalo aj vybudovanie zázemia. To sa podarilo zrealizovať stavbou nového chrámu priamo v Ľutine. Pôvodne bol totiž v Ľutine pod horou drevený chrám zasvätený sv. Kozmovi a sv. Damiánovi, ktorý však priestorovo nevyhovoval pútnikom. Preto sa v r. 1896 pristúpilo k vybudovaniu nového kamenného chrámu – dnešnej **baziliky Zosnutia Presvätej Bohorodičky** a jej slávnostná posviatka sa konala v r.1903. Pútnickú tradíciu narušila v r. 1950

násilná likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi v Československu. V ťažkom totalitnom režime tu vtedy pôsobila pravoslávna cirkev. Púte gréckokatolíckych veriacich na Ľutinskej hore sa opäť začali konať po r. 1968, po oficiálnej štátnej obnove gréckokatolíckej cirkvi. V r. 1984 – 1988 sa podarilo urobiť aj generálnu opravu chrámu. Autorom vnútornej maľby, okien, bohostánku a ikon vo svätyni bol akademický maliar Mikuláš Klimčák. Ostatné zariadenie interiéru navrhol Ing. Arch. Marián Sitarčík. Napriek prekážkam zo strany štátnych orgánov, pútnikov v Ľutine každý rok pribúdalo. V r.1988 pápež sv. Ján Pavol II. povýšil pôvodný jednolodový chrám a príslušné objekty na baziliku minor. Pre množstvo pútnikov a význam tohto miesta sa v r. 2007 - 2012 uskutočnila prestavba baziliky. Chrám bol rozšírený o dve bočné lode so samostatnými vstupmi. Obe pristavané lode majú vlastné chóry. Súčasťou pravej – východnej lode sa stal zrekonštruovaný barokový ikonostas z Chrámu sv. Paraskevy z Novej Polianky z r.1766. Ľavá – západná loď je ukončená sakristiou.

info o pútnických miestach a asociácii nájdete na: www.putnickemiesta.sk

9. júna 2010 bola Bazilika Zosnutia Presvätej Bohorodičky pričlenená zvláštnym *putom duchovného príbuzenstva k Bazilike Santa Maria Maggiore v Ríme* s privilegiom plnomocných odpustkov. V júli 2013 baziliku vyzdobili *rozmerné mozaiky* Božieho Milosrdenstva, Svadby v Káne Galilejskej, Milosrdného Samaritána, sv. Jána Pavla II., bl. Pavla Petra Gojdiča, bl. Vasiľa Hopka, bl. Teodora Romžu, bl. Metoda Dominika Trčku a sv. sestry Faustíny. Ich autorom je redemptorista, o. Kamil Dráb. Priamo v mozaikách sú inštalované aj *relikvie*.



Chrám sv. Rodiny

V okolí baziliky sa nachádza krásny areál, ktorý sa neustále zveľaďuje a dopĺňa o ďalšie objekty. Jeho dominantou je drevený **Chrám svätej Rodiny**, ktorý sa vyníma na skale nad bazilikou. Ide o kópiu zhoreného Ľutinského chrámu, ktorého základy sú na námestí pred bazilikou, kde kedysi stál. Veľkým turistickým lákadlom je veža chrámu, ktorá slúži ako vyhliadka na celé okolie. Dôležitým je aj formálny *Dom sv. Mikuláša*, ktorý poskytuje veriacim celoročné ubytovanie a možnosť konať si skupinové duchovné cvičenia. Na modlitbu v prírode môžu veriaci využívať aj Krížovú cestu, Cestu svetla a ružencové kaplnky v *Záhrade Bohorodičky*. Sú tu umiestnené aj viaceré výnimočné gréckokatolícke ikony Bohorodičky. Sakrálna bohatstvo širšieho regiónu môžu pútnici spoznať v pôsobivom miniskanzene drevených kostolov.



Dom sv. Mikuláša

Úplné odpustky môžu veriaci v Bazilike Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Ľutine získať na sviatok titulárnej Baziliky Santa Maria Maggiore v Ríme (5. august), počas všetkých slávností Bohorodičky Panny Márie a vždy, keď sem prídu pútnici v skupine prejaviť náboženskú úctu

zdroje: www.bazilikalutina.sk, www1.pluska.sk, www.cerkovsky.eu

na cestách i doma zjednotení v apoštoláte modlitby



Svetová sieť modlitby Svätého Otca známa ako „Apoštolát modlitby“ šírením pravidelných mesačných úmyslov zjednocuje veriacich v účasti na apoštoláte celej Cirkvi obetovaním osobnej modlitby, práce radosti i utrpení každého dňa v spojení s Kristovou eucharistickou obetou.

Modlitba obetovania dňa:

Nebeský Otče, obetujem ti celý svoj deň a svoje modlitby, práce, radosti aj utrpenia v spojení s tvojím Synom Ježišom Kristom,

ktorý sa ti stále obetuje vo svätej omši za spásu sveta. Nech ma Duch Svätý vedie a nech mi dá silu svedčiť o tvojej láske. S Pannou Máriou, Matkou nášho Pána a Matkou Cirkvi, prosím za úmysly Svätého Otca a našich biskupov na tento mesiac:

Evanjelizačný úmysel: Aby nebolo drancované prírodné bohatstvo našej planéty, ale aby sa využívalo a rozdeľovalo primerane a spravodlivo.

Úmysel našich biskupov: Aby učitelia viedli svojich žiakov k pravým morálnym i duchovným hodnotám.



zdroj: www.vaticannews.va

Územie súčasnej Prešovskej archieparchie bolo súčasťou pôvodnej Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie. Samostatne ju vyčlenil a zriadil pápež Pius VII. dňa 21. septembra 1818 bulou *Relata Semper*. Dňa 30. januára 2008 bola pápežskou bulou Benedikta XVI. *Spirituali emolumento* povýšená na archieparchiu. Zároveň bola zriadená Prešovská gréckokatolícka metropolia. Sufragánnymi eparchiami sa stali Košická eparchia a Bratislavská eparchia (založená v r. 2008).



Mons. Ján Babjak SJ, ktorého heslo znie: „Vy ste chrám živého Boha!“ (2Kor6,16)

Rozloha prešovskej archieparchie je zhodná s územím Prešovského kraja. Jej arcibiskupom a metropolitom je od januára 2003 Mons. Ján Babjak SJ. Do úradu prešovského eparchu ho menoval pápež Ján Pavol II. a pápež Benedikt XVI. ho v r. 2008, v súvislosti s novým kánonickým usporiadaním Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, vymenoval za prvého prešovského arcibiskupa a metropolitu. Mons. Ján Babjak zriadil v r. 2017 Humenský vikariát so sídlom v Humennom. Do jeho správy patria protopresbyteráty: Humenné, Snina, Medzilaborce, Stropkov Vranov, Čemerné a Hanušovce. Patrónom eparchie je sv. Ján Krstiteľ, ktorému je zasvätený aj jej hlavný chrám. **Katedrálny chrám sv. Jána Krstiteľa v Prešove**, ktorý bol pôvodne špitálskym kostolíkom spravovaný augustiniánmi. Už v 14.st. stála na tomto mieste kaplnka, ktorú mnísi v r. 1429 prestavali

na kostol zasvätený Panne Márii. Po nástupe reformácie (po r. 1540) sa špitálsky kostol stal chrámom evanjelického slovenského obyvateľstva Prešova. Spomedzi celého radu slovenských evanjelických kazateľov, ktorí v ňom počas 14tich desaťročí pôsobili, vynikal spisovateľ a historik *Jakub Jakobeus*, autor cenného diela *Slzy, vzdychy a prosby slovenského národa*. Po nariadení panovníka Leopolda I. bol v r. 1673 kostol odovzdaný reholi minoritov, ktorí prišli do Prešova v tom istom roku. Okrem kostola minoriti dostali do vlastníctva aj špitál. Pozmenili však účel komplexu a z nemocnice sa koncom 17. st. stal kláštor s konventom, ktorý zasvätili sv. Jánovi Krstiteľovi. V r.1753 – 1754 začali realizovať neskorobarokovú prestavbu pôvodného chrámu. Hlavným staviteľom bol Gašpar Urlespacher. Minoriti nechali predĺžiť loď chrámu, zmenili jeho orientáciu z pôvodného východného smerovania - na západ. Strop chrámovej lode vyzdobili v r. 1757 štyrmi väčšími freskami zo života sv. Jána Krstiteľa. Na priečelí chrámu bol vytvorený polkruhový vstupný portál so stĺpmi a nad ním umiestnili oválny obraz krstu Ježiša v Jordáne. Súčasne bola pristavená veža so zvonnicou.



interiér katedrály

V katedrále sa nachádzajú tri kaplnky, z toho dve, do ktorých sa vstupuje z lode katedrály a jedna, zasvätená Presvätej Bohorodičke – Čiernej Madone – do ktorej sa vstupuje z predsieň katedrály. Pod chrámom je rozsiahla krypta, v ktorej sú pochovaní piati biskupi, kanonici, členovia rádu minoritov a jezuiti. Do užívania gréckokatolíkov prešla stavba začiatkom 19. st. po zriadení eparchie. Chrám sa stal sídlom biskupa a bol prispôsobený pre slávenie bohoslužieb a obradov podľa východnej byzantskej tradície. Slávnostná posviacka katedrály sa konala 6. januára 1882. Po násilnej likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi (r.1950) sa katedrála dostala do vlastníctva Pravoslávnej cirkvi. Gréckokatolíci ju dostali späť do užívania v r. 1968. Majetkovo-právne však aj naďalej zostala vlastníctvom Pravoslávnej cirkvi až do júna 1999, kedy sa na základe rozhodnutia Ministerstva kultúry SR definitívne stala majetkom Gréckokatolíckej cirkvi. Významnou udalosťou v histórii katedrálneho Chrámu sv. Jána Krstiteľa a celej eparchie bol príchod pápeža sv. Jána Pavla II. Uskutočnil sa v júli 1995, počas jeho prvej oficiálnej návštevy Slovenskej republiky.

Pod oltármi v bočných kaplnkách boli neskôr umiestnené sarkofágy s pozostatkami hieromučeníkov bl. Pavla Petra Gojdiča a bl. Vasil'a Hopka. V r. 2003 bola v katedrále umiestnená aj kópia Turínskeho plátna, ktoré prešovská katedrála dostala ako dar od Turínskeho arcibiskupstva v Taliansku. Ide o faksimile, ktoré bolo vyrobené len v štyroch exemplároch. Okrem toho sa v katedrále sv. Jána Krstiteľa v Prešove nachádzajú aj relikvie Svätého Kristovho križa, sv. Jána Krstiteľa, sv. prvomučeníka Štefana a viacerých ďalších svätých.

***Pútnickými miestami eparchie sú: Buková hôrka (viac v PL 9/2019)
Čirč, Krásny Brod, Litmanová, Lutina, Rafajovce, Šašová.***

Sú milostivými miestami mnohých vypočutých prosieb. Iste najznámejším z nich je už spomenutá **Lutina s Bazilikou Zosnutia Presvätej Bohorodičky**. Najmladším pútnickým miestom archieparchie je **Hora Zvir pri Litmanovej**, kde sa Panna Mária zjavovala v priebehu r. 1990-1995 dvom mladým dievčatám Ivete Korčákovej a Kataríne Česelkovej. Predstavila sa ako **Nepoškvrnená Čistota** a vizionárkam zverila posolstvá o potrebe duchovného obrátenia, pokánia a modlitby sv. ruženca. Pri poslednom zjavení oznámila, že zostáva na tejto hore stále prítomná. Dnes tu stojí **Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky**, ktorá sa 7. septembra 2008 stala oficiálnym pútnickým miestom. Obe tieto miesta sú často navštevované veriacimi z celého Slovenska. Jedinečné príbehy ostatných pútnických miest v Prešovskej archieparchii Vás pozývame spoznať opäť „nohami“, čiže putovaním. Na príjemnú **jesennú cyklopúť** (cca 17km) sa môžete vybrať napr. z **Bardejova do Šašovej**. Prvá písomná zmienka o obci je z r.1352. Pôvodný drevený chrám bol postavený ďaleko za dedinou a jeho súčasťou bola aj *mariánska ikona*, ktorá i dnes priťahuje pútnikov.



O mimoriadnych udalostiach na tomto mieste svedčí vzácny list pápeža Pia VI. z 30. júna 1779, v ktorom udelil plnomocné odpustky pre pútnický chrám v Šašovej na 7 rokov. Dokument podľa kánonickej vizitácie z r. 1834 bol uložený v chráme vo svätostánku a spomína milostivý obraz ako „miraculosa“ – zázračný. Nakoľko bol pútnický chrám pomerne vzdialený od obce, rozhodli sa miestni obyvatelia, že postavia nový murovaný chrám priamo v dedine. Po vybratí vhodného miesta požiadali vlastníka pozemku o predaj za primeranú cenu. Ten, hoci mal dostatok pôdy, predaj odmietol. Keď sa však milostivý obraz niekoľkokrát zjavil na tomto vyhliadnutom mieste, v majiteľovi sa pohlo svedomie, a tak nielenže súhlasil s výstavbou, ale pozemok na tento účel daroval. Tieto udalosti sa stali v prvej pol.19.st. a výstavba **chrámu Presvätej Bohorodičky, ochrankyne** bola ukončená v r.1842. Súčasne bol doň prenesený zázračný obraz. Následne boli zaznamenané viaceré mimoriadne vypočutia a uzdravenia. V blízkosti chrámu sa nachádza prameň, ktorému sa pripisujú zázračné účinky na očné choroby. V r.1888 tu postavili kaplnku. Od r.1845 sa tu každoročne, na sviatok Uspenia Presvätej Bohorodičky, konajú tradičné púte. **Celodennú pešiu púť** (24km) si môžete prejsť **zo Starej Lubovne k Farskému chrámu Ochrany Presvätej Bohorodičky v dedinke Čirč**. V r. 1898 tu došlo k udalostiam, o ktorých miestny kňaz Mirón Podhájecký napísal do farskej kroniky tieto slová: „Dvom čirčským dievčatám, ktoré pásli kravy pod Uhliskami, zjavil sa akýsi starec, ktorý im položil otázku, či by nechceli, aby tu prichádzalo veľa ľudí na púte. Po súhlase dievčat starec zapichol palicu do zeme a na tom mieste vytryskol prameň vody s liečivými účinkami. Starec žiadal, aby tu bola postavená kaplnka.” Keď dievčatá oznámili v obci, čo zažili, stretli sa s nepochopením. Od toho času stíhali obec pohromy, ktoré vyvrcholili veľkými záplavami. Vtedy sa obec rozhodla postaviť na mieste zjavenia kaplnku, ktorú zasvätili Uspeniu Presvätej Bohorodičky.



Ludia sem prichádzali a podľa podania tu došlo viacerým zázračným uzdraveniam.

Neskôr tu veriaci postavili ešte jednu novú kaplnku. V r.1973 bola do interiéru pôvodnej kaplnky Uspenia Presvätej Bohorodičky umiestnená ikona od majstra Križanovského. Kaplnku posvätil biskup bl.Vasil Hopko. Každoročne sa na Čirčskej hore konajú púte, ktoré navštevuje mnoho ľudí nielen z domova, ale aj z cudziny, najmä zo susedného Poľska. Odpustová slávnosť sa v Čirči koná vždy na rozhraní mesiacov august a september. Tretie zaujímavé duchovné cykloputovanie



možno prepojiť so širším spoločensko - historickým spoznávaním regiónu. Začína sa v Humennom, ktoré je v súčasnosti druhým najväčším mestom Horného Zemplína. Prvá písomná zmienka o meste pochádza z r. 1317. Jeho história je prepojená so známymi šľachtickými rodmi: Drughetovcov, Zichyovcov, Althanovcov, Vandernathovcov, Csákyovcov a Andrassyovcov. Nájdete tu **Humenský zámok (kaštieľ) s parkom**, niekdajšie sídlo Drughetovcov. Postavili ho v renesančnom štýle, ale keď sa stal majetkom Andrassyovcov (1812) bol prestavaný v novobarokovom slohu. Je národnou kultúrnou pamiatkou a sídli v ňom Vihorlatské múzeum. Je to jeden z najväčších a najrozsiahlejších kaštieľov na Slovensku. Príjemnú prechádzku ponúka okrem kaštieľa aj skanzen ľudovej architektúry. Medzi kuriozity mesta patrí socha dobrého vojaka Švejka. Legendárna postava z románu českého

spisovateľa Jaroslava Haška víta návštevníkov svojím dobromyseľným úsmevom priamo na hlavnej železničnej stanici. Tadiaľto totiž prechádza *medzinárodná cyklotrasa „Po stopách dobrého vojaka Švejka“*. Cyklotrasa (zelená značka) kopíruje železničnú trať, ktorou počas 1. svet. vojny putovali frontové vojská, a podľa svetoznámeho románu Jaroslava Haška aj legendárna postava dobrého vojaka Švejka. Meria 52 km a nájdete ju pod č. 5880. Projekt vybudovala v. r. 2014 organizácia Fénix v spolupráci s Oblastnou organizáciou cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš, Krajskou organizáciou cestovného ruchu Severovýchod Slovenska - Prešov, pri príležitosti 100. výročia vypuknutia 1.svet.vojny. Práve po nej sa môžete vydať k turisticky zaujímavému a duchovne bohatému pútnickému miestu, ktorým je jeden z najstarších monastierov a odpustových miest na Slovensku, označovaný aj ako „**rusnácky Devín**” –

Monastier Ducha Svätého v Krásnom Brode (14. st.). Obec Krásny Brod leží na území, ktoré bolo v minulosti významnou cestou z Uhorska a Podkarpattia do Haliča. Jedna z týchto ciest viedla aj cez Medzilaborce a Lupkovský priesmyk. V 14. st. sem na pozvanie uhorského kráľa prišiel Teodor Korjatovič so svojím vojskom. Mal za úlohu ochraňovať štátne hranice. Spolu s ním prišli aj mnísi, ktorí sa podľa ľudového podania modlili za jeho úspech. Korjatovič im za ich morálnu podporu daroval veľké územie a pri kaplnke v Krásnom Brode dal vystavať drevený chrám a kláštor. Tradícia hovorí, že pri prameni, ktorý sa nachádzal v Krásnom Brode, sa zázračne vyliečil slepý pútnik Michal Spalinský, ktorý potom namaľoval obraz (ikonu) Bohorodičky. Kláštor zasvätený Svätému Duchu sa tak stal miestom, kde sa ľudia chodili liečiť a neskôr aj stretávať na jarmokoch. Krásnobrodský kláštor sa stal významným centrom duchovnosti a kultúry. V 16. st. patrilo toto územie Drugethovcom, ktorí boli v tom čase kalvínmi. Na sviatok Zoslania Ducha Svätého (r.1603) išiel Valent Drugeth okolo kláštora, kde bolo mnoho ľudí, kvôli čomu sa mu splašili kone, koč sa prevrátil a gróf si zlomil ruku. Od zlosti prikázal monastier vypáliť. Ruka sa mu však dlho nehojila, a tak sľúbil, že ak vyzdravie, dá postaviť nový monastier, čo sa aj stalo. Po svojom uzdravení a obrátení (r. 1605) kláštor skutočne obnovil. V r. 1614 bol posvätený nový chrám, ktorý vybudovali pri kláštore. V r. 1708-1729 bol monastier viackrát spustošený a v r. 1752-1761 tu bol postavený nový veľký kláštor a murovaný chrám. V tom čase bola postavená aj *nová kaplnka pre zázračnú ikonu Bohorodičky*, o ktorej sa tvrdí, že sa vždy zachránila z ohňa.



Monastier Ducha Svätého v Krásnom Brode

Krásnobrodský kláštor bol miestom noviciátu pre mladých kandidátov rehole baziliánov, ako aj filozofickej školy, na ktorej učili viacerí slávni profesori, akým bol napríklad Dr. A. Kocák, autor prvej gramatiky pre Rusínov. Pôsobil tu aj národopisec Anatolij Kralický, ktorý zbieral ľudové piesne, obyčaje a rozprávky, veľký historik Bazilovič a tiež národní buditeľia, ako A. Pavlovič, A. Dobriansky či A. Duchnovič. Počas 1. svet. vojny bol kláštor v Krásnom Brode zničený ruskými a rakúsko-uhorskými vojskami a odvtedy bol v ruinách. Rehoľa baziliánov však opäť vystavala nový kláštor, ktorý bol posvätený 2. júna 2002. Odpustové slávnosti sa v Krásnom Brode konajú každoročne na sviatok Zoslania Svätého Ducha a Pokrovu – Ochrany Presvätej Bohorodičky. Naším posledným tipom je *jesenné putovanie popri priehrade Veľká Domaša*. Jej výstavba sa uskutočnila v 60tych rokoch 20.st. U turistov je obľúbená kvôli čistej



zelenej až zelenomodrej vode, ktorá dosahuje počas sezóny (od júna do polovice septembra) teplotu 23 °C. Na jej brehoch sa nachádza päť rekreačných stredísk – Dobrá, Poľany, Holčíkovce, Nová Keľča a Val'kov. Každé z nich ponúka možnosť ubytovania v hoteloch, penziónoch alebo stanovanie v kempingoch. Od leta 2019 ponúka plavby na priehrade Ľod Bohemia. Prístav a nástupište nájdete pri obci Kvakovce. Oproti, na druhej strane priehrady, leží neveľká **pútnická obec Rafajovce**, ku ktorej sa viaže legenda o zázračnom obraze. V ústnom podaní sa dodnes zachovala udalosť, ktorá sa tu odohrala približne pred 300 rokmi. Dedinku v tom čase postihlo veľké nešťastie. V požiari vtedy zhorelo dvanásť domov aj s dreveným kostolíkom. Zachránil sa len obraz Panny Márie, ktorý zostal nedotknutý. Zvest' o zázračnom obraze sa rýchlo rozšírila

do okolitého sveta a začalo sem prichádzať mnoho pútnikov. Keďže Rafajovčania nemali vlastný chrám, rozhodli sa vzácny obraz umiestniť do susednej obce Keľča. Po veľkej slávnosti, keď sa procesia veriacich vrátila domov, zistili, že zázračný obraz opäť visí v dome obecného richtára. Na druhý deň prišli do Rafajoviec Keľčania a zarmútené oznámili, že niekto obraz ukradol. Keď sa dozvedeli o zázračnom premiestnení obrazu, ponáhľali sa túto radostnú správu oznámiť do svojej obce. O týždeň sa situácia opakovala. Rafajovčania to považovali za znamenie, aby obraz neodnášali. Preto v r. 1750 postavili za pomoci veriacich z celého okolia nový murovaný chrám, do ktorého umiestnili obraz na hlavný oltár. **Chrám zasvätili**



Narodeniu Presvätej Bohorodičky. V Rafajovciach sa tak každoročne konajú odpustové slávnosti na sviatok zoslania Svätého Ducha a Narodenia Panny Márie. K pútnickému chrámu môžete vyraziť pešo alebo na bicykli z Vranova nad Topľou (25km) alebo z Humenného (24km).

Ak pôjdete na bicykloch, odporúčame Vám zájsť aj do Novej Keľče (+10km), kde nájdete *starobylý barokovo- rokokový Kostol sv. Štefana – kráľa*, ktorý pri stavbe priehrady, kvôli ochrane pred vodou, obohnali valom, čím vytvorili pôvabný polkruhový polostrov. Bohužiaľ problémy nastali kvôli spodnej vode, a tak sa chrám pre zlý technický stav prestal využívať na náboženské účely. Dnes sa vzácnu kultúrnu pamiatku usiluje zachrániť občianske združenie Stephanus, ktoré ho počas letnej sezóny sprístupňuje verejnosti a v budúcnosti tu plánuje zriadiť múzeum.





LEŤME K VÝŠINÁM

Svätý rok Loretánskeho jubilea, ktorý potrvá do 10. decembra 2020, je pre nás inšpiráciou, aby sme v tomto roku putovali do kostolov a kaplniek spojených s úctou k Loretskej Matke.

Loretánske dni v Skalici



V Skalici, malebnom mestečku na Záhori, je viacero kostolov. Okrem farského kostola sv. Michala, ktorý je dominantou hlavného námestia i celého mesta, je tu františkánsky kostol, ale tiež **Kostol Najsvätejšej Trojice** (r.1650). Pôvodne bol postavený ako evanjelický, neskôr ho do správy prevzali jezuiti. Od r. 1700 prešiel do rúk karmelitánov, ktorí ho spolu s kláštorom rozšírili a nadstavali. Koncom 17.st. bratia karmelitáni vybudovali pri kostole kaplnku, ktorá je zmenšenou napodobeninou pražskej Loretánskej kaplnky a v minulosti sa stala strediskom mariánskej úcty širokého okolia. Aj ona, podobne ako všetky

kaplnky tohto typu, napodobňuje chudobný nazaretský domček sv. rodiny, podľa originálneho vzoru kaplnky v talianskom Lorete. **Kaplnka v Skalici** má barokové krížové klenby. Organizátorom jej výstavby bol prior Ferdinand a staviteľom - pravdepodobne karmelitán Fráter Atanáz. Soška Loretánskej Panny Márie, zhotovená z tmavého dreva, znázorňuje Pannu Máriu, ktorá drží ľavou rukou malého Ježiša. *Počiatky úcty k Loretánskej Panne Márii v Skalici* opísal podľa karmelitánskych záznamov františkán - páter Damascén, ktorý uvádza, že sošku Panny Márie dal vyhotoviť druhý vikár skalickej karmelitánskej rezidencie a mariánsky ctiteľ páter Ferdinand Mária od sv. Terézie. Presne podľa sochy v Lorete ju na objednávku ostrihomského arcibiskupa a prímasa Leopolda Koloniča vyhotovil viedenský sochár Ján Ignác Bendl. Vikár karmelitánov F. Arsenius zašiel so soškou do Loreta aby sa ňou dotkol pôvodnej milostivej sošky. Pri jej slávnostnom prenesení z Viedne do Skalice vydal ostrihomský arcibiskup Leopold Kolonič úpravu, aby ju na území Uhorska od prekročenia rieky Moravy vypevňovali s procesiou. A tak sa aj dialo. Loretánsku sošku prenášali do Skalice v slávnostnom sprievode a cestou ju vítali v jednotlivých farnostiach. Na slovenskom území sa sprievod zastavil v Moravskom Sv. Jáne, Kútoch, Brodskom, Kopčanoch a v Holiči. Z Holiča potom veľká procesia (údajne až 2 000 ľudí) so spevmi, modlitbami, pri hlahole zvonov putovala do Skalice. Sochu postavili na oltár vo farskom kostole, kde sa pred ňou celú noc konali bohoslužby a na druhý deň 8. septembra ju slávnostne preniesli do loretánskej kaplnky pri karmelitánskom kostole. Tak vznikla stáročná tradícia Loretánskych pútí, na ktoré prichádzali pútnici z bližšieho i širšieho okolia Skalice aj z Moravy. Od r.1797, po odchode karmelitánov zo Skalice počas reforiem cisára Jozefa II., až do r. 1950 celý komplex spravovali Milosrdní bratia. Po zrušení reholí v 50tych rokoch 20.st. zabral objekt kláštora štát a odvtedy slúži ako nemocnica. Totalitný režim tiež výrazne potlačal pútnickú tradíciu, až celkom ustala. Obnovili ju v jubilejnom roku 2000, a tak sa opäť každoročne začiatkom septembra konajú v Skalici - Loretánske dni. Opäť sú to dni úcty, modlitby a rozjímania o živote Panny Márie.

zdroje: Ludovít Košík, časopis Michael, 2013/7; TTKBS, www.commons.wikimedia.org

Loretánske dni 2020 sa začínajú 1. septembra, kedy sa soška Loretánskej Panny Márie preniesie v slávnostnej procesii do farského kostola sv. Michala, kde sa každý deň konajú sv. omše. V homíliách kazatelia približujú život Panny Márie, alebo rozoberajú invokácie loretánskych litánií. V záverečný deň – 8. septembra sa socha Panny Márie opäť uloží do Loretánskej kaplnky.

ZOZNÁMTE SA S *cyklo - chodníkom I K O N*

Nachádza sa v najvýchodnejšom kúte Slovenska, v Poloninách, v okresoch Snina a Sobotrance. Celkovo (aj s odbočkami) meria 105 km, označuje ho modrá a žltá (odbočky) cykloznačka. Spája 9 drevených chrámov východného obradu, zvané „cerkvy“ v obciach: Uličské Krivé, Ruský Potok, Topoľa, Jalová, Kalná Roztoka, Šmigovec, Hrabová Roztoka, Ruská Bystrá, Inovce.



Cyklochodník sa začína v **obci Nová Sedlica**, na severovýchode Slovenska. V minulosti stálo v tejto oblasti viac než 100 drevených chrámov. Niektoré z nich, napr. z Novej Sedlice či zo Zboja môžete navštíviť v blízkych *skanzenoch* (Snina, Humenné, Bardejovské kúpele). Prvý aj posledný chrám cyklochodníka Ikon je zasvätený sv. Michalovi archanjelovi, a tak sa mesiac september, kedy slávime jeho sviatok (29.9.), stáva veľmi príhodným časom na uskutočnenie zaujímavého víkendového putovania. Väčšina drevených cerkví na našom území pochádza zo 17. a 18. st. Staršie sa takmer nezachovali, pretože boli postavené zo stavebného materiálu, ktorý neodolal poveternostným vplyvom. Mnoho bolo zničených počas svetových vojen v 20.st. Bohužiaľ niektoré ešte aj dnes chátrajú kvôli neschopnosti či nezájmu hľadať pre nepoužívané chrámy iné, nové využitie.

Súčasťou katastra východnej obce cyklochodníka je **Národná prírodná rezervácia Stužica**, ktorá patrí medzi najvýznamnejšie chránené územia na Slovensku. Je to najväčšia pralesovitá rezervácia horského typu v Európe a bola vyhlásená na ochranu bukových, jedľovobukových a javorových lesov pralesovitého charakteru. Ochrana slovenskej časti Stužice sa začala v r.1965, kedy bola vyhlásená za štátnu prírodnú rezerváciu. Od r.1995 je národnou prírodnou rezerváciou a od r.1997 je súčasťou Národného parku Poloniny. V r.2007 bola zapísaná do zoznamu Svetového dedičstva UNESCO. Súčasťou Stužice je *vrchol Kremenec* (1221mm.), ktorý je najvýchodnejším bodom Slovenskej republiky. Stojí tu mohutný kamenný hraničný stĺp, ktorý je znakom, že sa tu stretávajú tri štáty: Slovensko, Poľsko, Ukrajina. Ak teda máte chuť na potulky divočinou, môžete sa vydať po troch oficiálnych značených turistických chodníkoch. V *Sedle pod Čierťažou* sa dá aj prenocovať v jednoduchom prístrešku, ktorý sa nachádza asi 100 m od štátnej hranice. Je tu ohnisko aj prameň čistej vody. Na horských lúčach rastú východokarpatské druhy rastlín, v lesoch žijú početné skupiny chrobákov, mloky, salamandry. Spozorovať môžete myšiaka hôrneho alebo orla skalného. Rešpektujte, že tu žijú medvede, diviaky a správajte sa zodpovedne. Skrývajú sa tu vlky, mačky divé aj výr skalný. Z Bieszczadského národného parku sem občas prídu zubry či losy.



Prvý drevený chrám na Chodníku ikon sa nachádza v obci **Uličské Krivé**. Postavili ho v r.1718 na mieste staršieho kostola. Stavba sa čiastočne vymyká tradičnému typu, pre ktorý je typickým architektonickým znakom trojdielnosť stavby, symbolizujúca Svätú Trojicu. Pri exteriérovom pohľade na **Chrám sv. Michala Archanjela** sa tento znak takmer stráca pod mohutnou dvojúrovňovou valbovou strechou. Tradične najväčšou časťou drevených chrámov je stredný zrub (lod'). Má tvar štvorca alebo obdĺžnika s dlhšou stranou v severojužnom smere. Oltárna časť (presbytérium) je zväčša orientovaná na východ a babinec (predsieň) na západ. Často majú obe tvar obdĺžnika. Najvýznamnejšou a nevyhnutnou súčasťou drevených cerkví je *ikonostas*, ktorý predeľuje lod' od svätyne chrámu, kde dochádza k „zázraku eucharistie“. K tradičnej výzdobe ikonostasu patrí drevorezba, ktorá zvyčajne zobrazuje vinič s plodmi. Ikonostas je výtvarným a funkčným jadrom sakrálneho objektu a zároveň hmatateľným dokladom východnej kultúry.



Chrám sv. Mikuláša zo Zboja sa nachádza v Bardejovských kúpeľoch, originál ikonostasu je v Šarišskom múzeu v Bardejove

Je vytvorený podľa prísnych predpisov (kánonov) a zostavený z niekoľkých, nad sebou umiestnených radov ikon osadených vo vyrezávanej, zdobenej polychrómovanej drevenej konštrukcii. Počet radov a ikon v jednotlivých radoch je závislý aj od výšky a šírky samotnej stavby. **Zvyčajne má ikonostas 5 radov a troje dverí.** Cárske stredné dvere a dvojce bočné, tzv. diakonské dvere. Spolu s ikonami tvoria prvý, **tzv. základný rad** symbolizujúci svojou štruktúrou harmóniu Neba a zeme. Na pravej strane cárskych dverí sa nachádza ikona Krista učiteľa s otvoreným evanjeliom. Vyjadruje, že cesta k spáse vedie cez prijatie a uplatňovanie Božieho zákona. Na ľavej strane cárskych dverí je Ikona Hodegetrie Presvätej Bohorodičky s malým Ježišom na rukách, ktorý jednou rukou žehná a v druhej drží zvitok, ako symbol naplnených proroctiev o Mesiášovi. Na severnej strane je takmer vždy sv. Mikuláš (Nikolaj), patrón byzantskej Cirkvi, zriedkavo sv. Ján Krstiteľ. Na južnej strane základného radu je ikona svätca alebo sviatku, ktorému je daný chrám zasvätený. Pod základným radom sa nachádza na niektorých starých ikonostasoch hneď od podlahy ešte jeden (tzv. soklový) rad antepedia, na ktorom sú zobrazené starozákonne udalosti, zväčša predobrazného a mesiášskeho charakteru. Cárske dvere sú v strede pred prestolom a prechádza cez ne len kňaz v bohoslužobnom rúchu. Sú dvojkrídlové, najväčšie a najmajestátnejšie. Je na nich zobrazená ikona Zvestovania a ikony evanjelistov Matúša, Mareka, Lukáša a Jána. V priebehu 17. st. sa upustilo od používania krídel diakonských dverí a tak vo väčšine drevených chrámov sú diakonské dvere riešené len ako prosté prechody. Druhý, **tzv. sviatočný rad** pripomína veriacim, aby vzdávali Bohu chválu a vďaku. Výjavmi z mariánskeho a kristologického cyklu pripomína spasiteľné udalosti Nového zákona, apoštolskej doby a prvej epochy kresťanstva. V jeho centre nad cárskymi dverami je umiestnený v starších chrámoch *Mandylion* – ikona Spasiteľa alebo ikona Poslednej večere. Po stranách je zvyčajne 12 veľkých cirkevných sviatkov – 6 sviatkov Krista a 6 Bohorodičky. Je zvykom, že v čase slávania sviatku sa pred ikonu, ktorá ho predstavuje kladie svetlo. V strede tretieho, **tzv. apoštolského radu**, je umiestnená ikona Kristus Pantokrator (Všemohúci), zobrazujúca Krista ako počiatok Cirkvi. Kristus je zobrazený v biskupskom rúchu s mitrou na hlave, čo symbolizuje Krista Veľkňaza. Niekedy je v centre tohto radu ikona Ježiša Krista, tzv. Spas v silách. Vtedy je po jeho stranách zľava Bohorodička a archanjel Michal a sprava Ján Krstiteľ a archanjel Gabriel. Každý z 12 apoštolov má v rukách symbol svojej apoštolskej služby. Pri Kristovi z oboch strán sú

ikonostas v Inovciach



prví apoštoli Peter a Pavol ako symboly jednoty kresťanov. Za nimi môžu byť štyria evanjelisti, po dvoch z každej strany. Potom ostatní apoštoli: Andrej, Jakub Zebedeov, Filip, Bartolomej, Tomáš, Jakub Alfeov, Tadeáš Šimon a Matej. Tento rad poukazuje na genézu, teda proces vzniku Cirkvi. Vo štvrtom, **tzv. prorockom rade** sú zobrazení starozákonní proroci, teda 4 veľkí a 12 tzv. malí (Mojžiš, Áron, Eliáš, Dávid, Šalamún, Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel, Daniel, Jonáš, Micheáš a ďalší), každý so zvitkom symbolizujúcim proroctvo o Mesiášovi. Uprostred tohto radu sa nachádza ikona Svätej Trojice.

Na vrchu ikonostasu sa nachádza kríž so symbolmi štyroch evanjelistov (Ján – orol, Matúš – anjel, Lukáš – býk, Marek – lev). Po jeho stranách je Bohorodička a sv. Ján Krstiteľ. V niektorých prípadoch, najmä z priestorových dôvodov, majú ikonostasy len štyri rady, výnimočne aj tri rady. Jednotlivé zobrazenia ikon sú tesne späté s konkrétnym spôsobom života tunajšieho roľníkeho obyvateľstva, ktoré v jednotlivých svätcoch videlo patrónov svojej existencie a prosperity. Najčastejšie to bol sv. Michal archanjel, sv. Mikuláš – ochranca príbytku pred požiarom a patrón tesárov, sv. Paraskieva – patrónka typicky ženských prác a rodiny a sv. Juraj, ktorý podľa ľudovej viery pomáhal poľnohospodárom. Ikony s ich vyobrazeniami vynikajú dekoratívnosťou, zaujímavým ladením farieb a jednotlivých kompozícií. Práve v týchto výtvoroch sa najzreteľnejšie odrazilo estetické cítenie ľudu.

Veže - zvonice drevených cerkví majú prevažne štvorcový pôdorys a v oblasti východného Slovenska sa dajú rozlíšiť dva typy veží. Buď spočíva základný rám veže bezprostredne na zemi a do neho sú šikmo zakotvené nosné stĺpy doskových či šindľových stien, alebo je nosný skelet veže ukotvený nad zrubom babinca, teda steny sú rovné. Pôvodne mal každý chrám iba jeden vchod, a to v západnej stene. Iné dvere pochádzajú z neskoršieho obdobia. V najstarších kostolíkoch sú okná umiestnené výlučne v južných stenách lode a presbytéria. Takto sa stavali chrámy ešte v stredoveku. Okná z oboch strán, t.j. v južnej aj severnej stene, sa objavujú až v 2. pol.18. st.

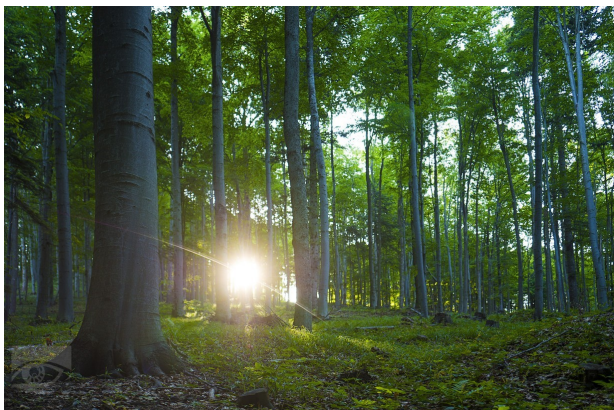
V niektorých starších stavbách boli zhotovované dodatočne. Ako krytina sa na drevených chrámoch používal zásadne šindel. Pre drevené rusínske chrámy je typická bohatá výzdoba, ktorá sa uplatňovala dokonca aj v spôsobe kladenia šindľov, šalovacích dosák a líšt. Tesársko-rezbárske geometrické ornamente nachádzame na rôznych architektonických detailoch – trámoch, nosných stĺpoch, zárubniach, okenných rámochoch a pod. Na mnohých drevených chrámoch sa zachovali rôzne ozdobné kupoly, kužeľovité, lichobežníkovité a pyramídálne ukončenia striech. V rôznych dekoratívnych a doplnkových funkčných detailoch sa uplatňoval aj kov (kríže, mreže, kovanie a dvere). Najmä železné kríže sú výrazovým dobovým umeleckým



Chrám sv. Michala Archanjela v Ruskom Potoku
z r. 1740 patrí od r. 2000 pravoslávnej cirkvi



prejavom. Každý kríž má originálny tvar a vyjadruje konkrétnu symboliku. Spoznať bohatstvo rusínskeho kraja, krásu duše, hĺbku modlitby a stvoriteľskú autoritu Boha umožní pútnikom okrem nádherných interiérov aj veľa vonkajších zaujímavostí. Komplexné predstavenie miestnych drevených cerkví ponúka **Minigaléria drevených chrámov v Uliči**. Modely sú vyrobené z tvrdého dubového a borovicového dreva v mierke 1:10. Galéria sa nachádza v príjemnom prostredí obecného parku a je voľne prístupná verejnosti.



V blízkom okolí sa na rozlohe 66 hektárov rozprestiera aj druhá **národná prírodná rezervácia Rožok** s najvyšším stupňom ochrany. Tretia prírodná rezervácia v oblasti Karpatských bukových pralesov leží pri obci Kalná Roztoka. Ide o **NPR Havešová**, s rozlohou 171 hektárov. Rastú tu najvyššie buky na svete. Niektoré dosahujú výšku takmer 60m. Vzhľadom k stupňu ochrany je vstup do rezervácií povolený len so sprievodom pracovníka Správy NP Poloniny. Celé územie národného parku je držiteľom prestížneho **ocenenia Európsky diplom**, ktorý od r. 1965

udeľuje Výbor ministrov Rady Európy. Toto ocenenie vyzdvihuje hodnoty prírodných a poloprírodných oblastí výnimočných v rámci Európy, ktoré sú významné pre ochranu biologickej, geologickej a krajinej biodiverzity a sú manažované príkladným spôsobom. Zatiaľ ho získalo 74 chránených území v 29 európskych krajinách. Na Slovensku je jeho držiteľom okrem NP Poloniny aj národná prírodná rezervácia Dobročský prales v územnej pôsobnosti Chránenej krajinej oblasti Poľana. Ak sa radi zúčastňujete aj organizovaných verejných podujatiach a chcete aj finančne podporiť región Horného Zemplína, dávame Vám do pozornosti, že v tomto roku sa uskutočnil prvý ročník turisticko-kultúrnej ochutnávky pod názvom „*Objav Poloniny*“. Počas víkendu (21.-23.august 2020) mohli platiaci hostia spoznať miestnych remeselníkov, upiecť si chlieb, alebo trené pirohy bez vajec či múky, vytvoriť keramiky, prežiť deň na farme, pozorovať hviezdy v Runine, v spoločnosti sprievodcu prejsť rezevácie, či priamo spoznať Cyklochodník ikon. Otvorené boli aj niektoré drevené kostolíky na trase. Podujatie sa stretlo s veľkým záujmom verejnosti, preto sa plánuje aj budúci rok v júli. V priebehu roka zostáva tento nádherný kút Slovenska ešte stále skôr skrytý a tichý, a tak je ideálnym miestom pre duchovnú i telesnú relaxáciu.



Európskym unikátom je vodná nádrž Starina neďaleko Jalovej. Je vybudovaná na hornom toku rieky Čirocha. Je najväčšou vodnou nádržou pitnej vody na Slovensku aj najväčším zdrojom pitnej vody v strednej Európe.

zdroje: www.gotocarpattia.sk, www.commons.wikimedia.org, www.nppoloniny.sopr.sk,
www.severovychod.sk, www.sk.wikipedia.org, www.cs.wikipedia.org, archív Márie Prekopovej
Miloš Dudáš, Alexander Jiroušek: *Drevené kostoly, chrámy, zvonice na Slovensku*, JES SK s.r.o. Košice, 2013

POZVANIE

pre jednotlivcov i pútnické miesta

VSTÚPTE do Asociácie pútnických organizácií a prispejte k rozvoju, obnove a osvete putovania na Slovensku. Získate podporu a spoluprácu organizácií, ktoré pôsobia v oblasti pútnictva, dobrovoľníkov, rozšírite si prístup k informáciám, možnosť prezentácie aktivít napr. na veľtrhoch, internete, FB...

STAŇTE SA PRAVIDELNÝMI ODBERATEĽMI PÚTNICKÉHO LISTU

Ak máte záujem dostávať Pútnický list do Vašej e-mailovej pošty, prosíme Vás, napíšte nám na adresu: prekopova@gmail.com. Zarádime Vás **do adresára čitateľov Pútnického listu**.

Vydávanie Pútnického listu môžete podporiť dobrovoľným príspevkom na č.ú:

SK18 7500 0000 0040 1664 7114, do správy pre prijímateľa uveďte: **PÚTNICKÝ LIST**

ĎAKUJEME!



Pútnický list vydáva Asociácia pútnických organizácií
Farský úrad, 913 31 Skalka nad Váhom I/41
ISSN 2644-4526

www.putnickemiesta.sk/asociacia-putnickych-organizacii/archiv-putnickych-listov

Autori textu: Mária Hatalová, Mária Prekopová

Fotografie: Mária Prekopová

NEPREDAJNÉ, VOĽNE ŠÍRITELNÉ